

УДК 347.952:347.964.1

Н. М. Грабар

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри цивільно-правових дисциплін
Львівського державного університету внутрішніх справ

М. В. Парасюк

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри цивільно-правових дисциплін
Львівського державного університету внутрішніх справ

ОКРЕМІ АСПЕКТИ ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ ТА ОСІБ, ЯКІ ЗДІЙСНЮЮТЬ ПРИМУСОВЕ ВИКОНАННЯ СУДОВИХ РІШЕНЬ І РІШЕНЬ ІНШИХ ОРГАНІВ (ПОСАДОВИХ ОСІБ)

Стаття присвячена питанням діяльності органів і осіб, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів (посадових осіб). Проаналізовано законодавство щодо виконавчого процесу, практику його застосування та наукові погляди. Узагальнено та висловлено власне бачення щодо вирішення проблемних питань діяльності та взаємодії органів державної виконавчої служби і приватних виконавців під час примусового виконання рішень суду.

Ключові слова: органи державної виконавчої служби, державний виконавець, приватний виконавець, примусове виконання судових рішень, Єдиний реєстр приватних виконавців, стягувач, боржник.

Постановка проблеми. Конституцією України кожному гарантується право на оскарження в суді рішень, дій або бездіяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових і службових осіб. Кожен має право будь-якими не забороненими законом засобами захищати свої права та свободи від порушень і протиправних посягань [1]. Захист прав, свобод та інтересів фізичних осіб, а також поновлення позбавлених прав і повернення майна, реалізовується через уповноважені на здійснення такої діяльності державні органи. Здебільшого, такий захист залежить від створення дієвої системи державних органів у сфері примусового виконання судових рішень. Ключовою, звісно, тут є наявність взаємозв'язку між судом і органами й особами, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів (посадових осіб) та співвідношення їх процесуальної діяльності у виконавчому провадженні. Результатом такої діяльності є якість і кількість виконаних судових рішень і рішень інших органів (посадових осіб).

Проте статистика свідчить, що зараз примусове виконання судових рішень і рішень інших органів (посадових осіб) перебуває на низькому рівні. Підтвердженням є і велика кількість звернень громадян України до Європейського суду з прав людини з позовами до України. Лише протягом 2016 р. Європейський суд з прав людини отримав 18 150 заяв від українців. Серед них 65% стосуються невиконання рішень національних судів, водночас Євросуд розглядає лише двадцятку частину всіх звернень. Таку статистику надав Голова Верховного Суду України Ярослав Романюк під час чергового брифінгу [2].

Такий факт потребує аналізу та вдосконалення законодавства щодо діяльності органів і осіб, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів (посадових осіб). Окрім того, досліджуваній тематиці науковці приділяли увагу фрагментарно, а тому багато проблемних питань залишились недостатньо дослідженими або дослідженими частково.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням правової природи виконавчого провадження та примусово-

го виконання судових рішень і рішень інших органів (посадових осіб) присвячені дослідження Ю. Білоусова, О. Бандурки, В. Карташова, С. Фурси, С. Щербак, В. Кудрявцева й інших учених-юристів.

З огляду на вищезазначене, **метою статті** є аналіз взаємозв'язку та визначення ролі органів і осіб, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів (посадових осіб).

Виклад основного матеріалу. Досягнути визначеної мети можна шляхом аналізу сучасного законодавства і позицій щодо порушеного питання.

Законом України «Про виконавче провадження» визначено виконавче провадження як завершальну стадію судового провадження і примусового виконання судових рішень і рішень інших органів (посадових осіб) – це сукупність дій органів і осіб, що спрямовані на примусове виконання рішень і проводяться на підставах, у межах повноважень і у спосіб, що визначені Конституцією України, Законом України «Про виконавче провадження», іншими законами та нормативно-правовими актами, а також рішеннями, які підлягають примусовому виконанню [3].

Є. Гришко зазначає, що виконавче провадження є процесуальною формою, яка «гарантує примусову реалізацію рішень суду та інших юрисдикційних органів, реалізацію підтвердження ними прав та обов'язків суб'єктів матеріальних правовідносин», тобто саме у «виконавчому провадженні здійснюється остаточний захист прав громадян і юридичних осіб <...>» [4].

Ю. Вдовина виконавче провадження пропонує розуміти як діяльність виконавців та інших учасників правовідносин, які складаються в процесі реалізації виконавчих листів та інших виконавчих документів шляхом державного примусу [5].

На нашу думку, важливо чітко сформулювати процесуальну діяльність виконавців та інших учасників виконавчого провадження для усунення протиріч щодо строків вчинення виконавчих дій і прийняття процесуальних рішень. Підтвердженням необхідності фіксації всіх виконавчих дій і процесуальних рішень є можливість спростити порядок отримання сторона-

ми інформації про виконавче провадження за допомогою електронних сервісів.

Примусове виконання судових рішень і рішень інших органів (посадових осіб) покладається на органи державної виконавчої служби й у визначених Законом України «Про виконавче провадження» випадках – на приватних виконавців.

Завданням органів державної виконавчої служби та приватних виконавців є своєчасне, повне і неупереджене виконання рішень, примусове виконання яких передбачено законом. Процесуальний порядок діяльності органів і осіб, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів (посадових осіб), здійснюється на основі дотримання законодавчо-закріплених принципів, зазначених у законодавстві. Свою професійну діяльність державний виконавець і приватний виконавець повинні здійснювати сумлінно, не розголошувати в будь-який спосіб професійну таємницю, поважати інтереси стягувачів, боржників, третіх осіб, не принижувати їхню гідність. Виключенням є випадки, коли інформація містить професійну таємницю, державний виконавець або приватний виконавець можуть надавати її іншим особам виключно у випадках і порядку, передбачених законом.

Важливим моментом є те, що державний виконавець, приватний виконавець зобов'язані вживати всіх необхідних заходів, спрямованих на запобігання чи усунення суперечностей між особистими інтересами державного виконавця або приватного виконавця та його професійними правами й обов'язками, наявність яких може вплинути на об'єктивність або неупередженість під час виконання державним виконавцем або приватним виконавцем його професійних обов'язків, а також на вчинення чи не вчинення ним дій під час здійснення примусового виконання рішень.

Для визначення діяльності із примусового виконання рішень юрисдикційних органів Ю. Вдовина вживає термін «виконавчий процес» на позначення встановленої законом процесуальної форми з наданням відповідних процесуальних прав особам, які беруть у ньому участь і зацікавлені в його результатах [5].

Підтримуємо думку автора і вважаємо, що реформування державної виконавчої служби є потребою європейської держави. Основним складником такої реформи є запровадження змішаної системи виконання рішень. Саме така складова частина сприяє виробленню державної стратегії щодо виправлення ситуації по примусовому виконанню судових рішень і рішень інших органів (посадових осіб), за якою значна кількість остаточних судових рішень залишається невиконаною, а також впровадженню ефективних внутрішніх засобів правового захисту для зменшення позовів проти України.

Більшість фахівців дійшли висновку, що державна виконавча служба не може забезпечити належного стану виконання судових рішень, і вирішити проблему можна шляхом запровадження альтернативного механізму виконання судових рішень, а саме: введення інституту приватних виконавців, що спричинить здорову конкуренцію в зазначеній сфері.

Ст. 18 Закону України «Про органи та осіб, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів» встановлює вимоги до приватного виконавця. Насамперед, приватним виконавцем може бути громадянин України, уповноважений державою на діяльність із примусового виконання рішень встановленим законом порядком. Приватний виконавець є суб'єктом незалежної професійної діяльності. За свої рішення, дії чи бездіяльність та завдану третім особам шкоду несе цивільно-правову, адміністративну чи кримінальну відповідальність у порядку й обсягах, установлених законом, а також дисциплінарну відповідальність [6].

Водночас найбільш «важливі» виконавчі документи залишаються у сфері виконання саме державних виконавців. Таку заборону передбачено ч. 2. ст. 5 Закону України «Про виконавче провадження».

Окрім того, приватні виконавці протягом першого року діяльності приватного виконавця не можуть здійснювати примусове виконання рішень, за якими сума стягнення становить двадцять і більше мільйонів гривень, або еквівалентну суму в іноземній валюті.

Позитивним є те, що законодавцями передбачено, що фізичні чи юридичні особи мають право вільного вибору приватного виконавця серед тих, відомості про яких внесено до Єдиного реєстру приватних виконавців України, з урахуванням суми стягнення та місця виконання рішення, визначеного Законом України «Про виконавче провадження», та за умови, що рішення, яке буде виконуватись, не входить у заборону за законодавством, і його може виконувати приватний виконавець.

Звичайно, такий підхід дасть змогу оптимізувати процес удосконалення діяльності органів і осіб, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів і посадових осіб шляхом, з одного боку, розвантаження органів державної виконавчої служби, а з другого – надання стягувачу права самостійно вирішувати, до якого виконавця звертатися.

Запровадження таких змін підвищить рівень судового захисту прав осіб і рівень довіри громадян як до судової системи, так і до державної влади загалом.

Законотворцями також впроваджено певні заборони щодо учасників виконавчого провадження й інших фізичних і юридичних осіб. Так, законодавством обмежується втручання будь-яких посадових і службових осіб, політичних партій, громадських об'єднань, інших осіб у діяльність державного виконавця, приватного виконавця із примусового виконання рішень. Опір державному виконавцю чи приватному виконавцю, заподіяння тілесних ушкоджень, насильство або погроза застосування насильства щодо них, їхніх близьких родичів, а також умисне знищення чи пошкодження їхнього майна у зв'язку із примусовим виконанням рішень державним виконавцем чи приватним виконавцем призводять до відповідальності, встановленої законом.

Забороняється проведення огляду, розголошення, витребування чи вилучення документів виконавчого провадження, крім випадків, передбачених законом. Проте така заборона не поширюється на випадки проведення перевірок органів державної виконавчої служби та діяльності приватних виконавців, а також проведення перевірок законності виконавчо-

го провадження порядком, визначеним Міністерством юстиції України.

Варто зазначити, що завданням органів державної виконавчої служби та приватних виконавців є своєчасне, повне і неупереджене виконання рішень, примусове виконання яких передбачено законом. Державний виконавець, приватний виконавець під час своєї професійної діяльності мають правовий захист і виконують роботу щодо виконання рішень незалежно, керуються принципом верховенства права, діють виключно відповідно до закону.

Оскільки законодавці надали державним і приватним виконавцям широкий обсяг можливостей користування принципами та правами, передбаченими законодавством, і правовим захистом у здійсненні своєї професійної діяльності, то вважаємо, що це має сприяти розвитку правовідносин, які складаються у сфері примусового виконання рішень юрисдикційних органів, урізноманітненню видів виконавчих проваджень завдяки розвитку, ускладненню та змінам суспільних, економічних, господарських, цивільних і адміністративних правовідносин.

Д. Сібільов зазначає, що процес удосконалення та перетворення, який сьогодні проходить виконавче провадження, дає можливість дійти висновку, що виконавче провадження «фактично перетворюється на виконавчий процес, оскільки діяльності, пов'язаної з виконанням рішень суду й інших органів, притаманні багато інститутів, характерних для процесуальної діяльності <...>, зокрема й стадійність» [7, с. 38].

Підтримуємо автора і зазначимо, що виконавче провадження складається із процесуальних стадій, які мають певну послідовність, чітко визначений час вчинення, а за змістом становить чітку послідовність вчинюваних дій учасниками виконавчого провадження, взаємопов'язаних процесуальних дій і процесуальних рішень, які закріплюються у відповідних документах, тому можна дійти висновку, що виконавче провадження в процесі здійснення переходить у виконавчий процес. Існування такого юридичного процесу, як виконавчий процес, у виконавчому провадженні підтверджується і тим, що виконання су-

дових рішень здійснюється не лише державними та приватними виконавцями, а й іншими органами й установами, що мають право на таку діяльність. Ст. 6 Закону України «Про виконавче провадження» передбачено, що рішення щодо стягнення майна і коштів виконуються органами доходів і зборів, а рішення щодо стягнення коштів – банками й іншими фінансовими установами, рішення про стягнення коштів із державних органів, державного та місцевих бюджетів або бюджетних установ виконуються органами, що здійснюють казначейське обслуговування бюджетних коштів. Проте зазначені органи й установи не є органами примусового виконання. Окрім того, рішення можуть виконуватися іншими органами у випадках, передбачених законом.

Отже, діяльність уповноважених на здійснення виконання певних рішень органів і установ, що не є органами примусового виконання, також підтверджує існування виконавчого процесу у виконавчому праві.

Сучасне оновлене законодавство щодо виконавчого провадження не передбачає чітких стадій або етапів здійснення виконання рішень суду державними та приватними виконавцями, але, вивчивши законодавство, можна стверджувати, що послідовність дій все ж відображається. Це відслідковується під час аналізу р. II Закону «Про виконавче провадження», в якому зазначено загальні умови та порядок здійснення виконавчого провадження. У п. 2 «Нового словника української мови» так тлумачиться слова «порядок»: «Стан, коли все робиться, виконується так, як слід, відповідно до певних вимог, правил і. т. ін.; упорядкованість, лад, злагодженість, узгодженість <...>» [8, с. 819]. Саме такі підстави дають можливість нам стверджувати, що у виконавчому провадженні все ж існує певна послідовність вчинюваних дій, стадії. Думка щодо питання стадійності виконавчого провадження також поширена серед науковців, які досліджували виконавче провадження. Так, В. Корельський розкриває поняття юридичного процесу як складну діяльність, яка триває в часі, складається із процесуальних стадій, що мають певну послідовність, і за

змістом являє собою ланцюг взаємопов'язаних процесуальних дій і процесуальних рішень, які закріплюються у відповідних документах [9, с. 413]. І. Зайцев зазначає, що юридичний процес – це завжди «певна сукупність послідовно вчинюваних дій і постановлених актів» [10]. Зважаючи на вищезазначене, умовно можна виділити такі стадії виконавчого провадження: відкриття, підготовка, виконання та завершення.

Для характеристики змісту діяльності уповноважених органів і посадових осіб із примусового виконання судових рішень і рішень інших органів законом передбачено строки вчинення виконавчих дій і ухвалення процесуальних рішень. Для спрощення порядку отримання сторонами інформації про виконавче провадження за допомогою електронних сервісів мають створюватися всі умови для повної фіксації всіх виконавчих дій і процесуальних рішень. Також законодавством створено всі умови для ефективного звернення про стягнення на майно боржників, зокрема законом передбачено створення Єдиного реєстру боржників для оперативного інформування бізнесу щодо платоспроможності контрагентів, запровадження електронної взаємодії з органами, які здійснюють реєстрацію прав, направлення постанов про арешт коштів і платіжних вимог до банківських установ в електронній формі, розширення можливості виконавця щодо звернення про стягнення майна та коштів боржників, зокрема щодо майнових прав (корпоративні права, майнові права інтелектуальної власності тощо).

Висновки і пропозиції. Отже, на нашу думку, Україна, хоча й на стадії реформування законодавства з різних галузей права та вдосконалення правовідносин, які складаються між державою та фізичними й юридичними особами, зокрема й у сфері примусового виконання рішень юрисдикційних органів, має можливість скористатися закордонним досвідом і врахувати всі прогалини та помилки, а також використати під час зміни чинного або створенні нового законодавства випробуване на практиці закордонними державами, які раніше розпочали правову реформу і нині мають певний досвід у таких питаннях.

Звичайно, реформування виконавчого провадження згідно із сучасними потребами суспільства в Україні відбувається з певними ускладненнями та потребує вивчення наявних проблем, визначення чітких напрямів розвитку та вдосконалення. Проте, завершивши аналіз законодавства України щодо примусового виконання судових рішень і рішень інших органів, а також взаємодії та діяльності органів і осіб примусового виконання рішень, доцільно зазначити, що внесення змін до чинних і ухвалення нових законів у сфері реформування системи виконання судових рішень дозволить забезпечити реальне виконання рішень у розумні строки, запровадити ефективний механізм фінансування діяльності виконавчої служби та приватного виконавця. Самі ж стосунки між учасниками виконавчого процесу урізноманітнюються завдяки розвитку суспільних відносин. Посилення вимог щодо якості виконання, злагодженості та співпраці між органами, які уповноважені на виконання судових рішень та рішення інших органів, сприятиме ефективності виконання рішень судів. Крім того, під час незаконних дій органів примусового виконання рішень, учасники виконавчого процесу мають право оскарження рішень, дій або бездіяльності виконавців і посадових осіб органів державної виконавчої служби. Отже, створення оновленої організаційної структури виконавчого провадження, визначення чисельності виконавців, їхньої взаємодії в процесі виконання рішень надасть великий спектр процесуальних можливостей для налагодження функціонування «нової» Державної виконавчої служби. Удосконалений підхід до реформування складників механізму примусового виконання рішень спростить саму систему функціонування й організацію діяльності органів і осіб, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів.

Список використаної літератури:

1. Конституція України від 28 червня 1996 р. : станом на 30 вересня 2016 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>.
2. Законодавство, влада, права людини // Закон і Бізнес [Електронний ресурс]. –

- Режим доступу : http://zib.com.ua/ua/12738465_zayav_do_espl_z_ukraini_na_nevikonannya_rishen_sudiv.html.
3. Про виконавче провадження : Закон України від 2 червня 2016 р. : станом на 17 лютого 2017 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1404-19>.
 4. Гришко Є. Примусове виконання рішень юрисдикційних органів як складова правоохоронної функції держави / Є. Гришко // Веб-сайт Національної бібліотеки України ім. В.І. Вернадського [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.nbuv.gov.ua/ejournals/DeBu/2009-1/doc/4/06.pdf>.
 5. Вдовина Ю. Исполнительное право : [учебный курс] / Ю. Вдовина // Веб-сайт Московского университета имени С.В. Витте [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.ecollege.ru/xbooks/xbook159/book/index/index.html>.
 6. Про органи та осіб, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів : Закон України від 2 червня 2016 р. : станом на 5 січня 2017 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1403-19>.
 7. Сібільов Д. Генетичні ознаки виконавчого провадження в системі цивільної юрисдикції / Д. Сібільов // Юрист України. – 2011. – № 2. – С. 34–38.
 8. Новий тлумачний словник української мови : у 3-х т. / В. Яременко, О. Сліпушко. – Київ : Аконіт, 1998. – 928 с.
 9. Теория государства и права : [учебник для вузов] / под ред. В. Корельского, В. Перевалова. – 2-е изд., изм. и доп. – М. : Издательство «Норма», 2002. – 616 с.
 10. Теория государства и права : [курс лекций] / под ред. Н. Матузова, А. Малько. – 2-е изд., перераб. и доп. – М. : Юрист, 2001. – 776 с. [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://www.pravo.vuzlib.org/book_z1408_page_93.html.

Грабар Н. М., Парасюк М. В. Отдельные аспекты деятельности органов и лиц, осуществляющих принудительное исполнение судебных решений и решений других органов (должностных лиц)

Статья посвящена вопросам деятельности органов и лиц, осуществляющих принудительное исполнение судебных решений и решений других органов (должностных лиц). Проанализировано законодательство по исполнительному процессу, практика его применения и научные взгляды. Обобщено и высказано собственное видение решения проблемных вопросов деятельности и взаимодействия органов государственной исполнительной службы и частных исполнителей при принудительном исполнении решений суда.

Ключевые слова: органы государственной исполнительной службы, государственный исполнитель, частный исполнитель, принудительное исполнение судебных решений, Единый реестр частных исполнителей, взыскатель, должник.

Hrabar N., Parasiuk M. Some aspects of the activities of bodies and persons engaged in enforcement of judgments and decisions of other bodies (officials)

The article deals with the activities of bodies and persons engaged in enforcement of judgments and decisions of other bodies (officials). The executive proceedings legislation, the practice of its application and scientific views are analyzed. The author has generalized and expressed own view of solving the problems of the activities and interaction of bodies of State executive service and private executors at the enforcement of judgments.

Key words: bodies of State executive service, public executor, private executor, enforcement of judgments, Unified register of private enforcement officers, collector, debtor.